

Maneres de tirar al dret

ROSER LATORRE

A l'hora de parlar, hi ha qui s'aferra a allò que li és més fàcil o que li ve més a tomb, que acostuma a ser, com ja sabem, qualsevol manlleu de la llengua veïna o algun mot mal aplicat i afegit a una frase inicialment correcta. Començarem anunciant algunes d'aquestes darreres frases que, per desídia o desco-neixement del qui parla, han acabat, podríem dir, «en cua de peix».

1. «No és or tot el que relluu.»

És evident que caldria substituir en aquesta frase la forma verbal «relluu», que sembla denunciar la influència del castellà *reluce*, per la genuïna *lluu*, pròpia de la frase feta «no és or tot el que lluu».

2. «Aquest país va de mal en borràs.»

L'expressió *va de mal en borràs* és mancada de sentit per mor d'aquesta preposició *en* afegida, i potser imitant la dita castellana *ir de mal en peor*. El borràs és un teixit bast fet amb l'estopa de cànem, ens diuen els nostres diccionaris; *anar de mal borràs*, doncs, voldria dir, en sentit recte, anar pobrament vestit; en sentit figurat, que és l'usat habitualment, significa anar malament —en la fortuna, en la salut, en els afers, etc.—. La frase correcta fóra, doncs: «Aquest país va de mal borràs.»

3. «Això passava en època de vaques gruixudes.»

Vet aquí una frase que sorprèn i fa somriure, perquè costa d'imaginar com deuen ser les *vaques gruixudes*, llevat que siguin de paper o de teixit. Una vegada més, ens temem que l'error ve d'una mala traducció del castellà *grueso* o *gordo*, que en català exigiria els adjectius *gros* o *gras*, si ens referim a persones o a animals. L'expressió popular, a més tan freqüentment citada, ens parla de *vaques grasses*.

4. «Han complert fil per randa.»

Els nostres diccionaris apliquen els verbs *explicar*, *saber*, *dir* (vegeu el DECLC, de Joan Coromines) i també *cantar* (diccionaris Fabra i DIEC2) a l'expressió *fil per randa*. La randa sembla que és una punta de fil gruixut. Si, en sentit figurat, expliquem, diem una cosa *fil per randa* vol dir que ens hi escarrassem, que no oblidem cap detall en el nostre relat. Però no parlarem de *complir fil per randa*. Si volem respectar aquest verb de la frase anunciada podem dir, per exemple, que *han complert escrupolosament*.

5. «Se li posaven els pèls de punxa en sentir aquells comentaris.»

És clar que els pèls no es posen *de punxa* sinó *de punta*. Els noms *punta* i *punxa* tenen diferents significats. Vegeu les entrades dels dos noms en el diccionari Fabra i l'entrada *pèl* en el DIEC2.

6. «Amb aquella fredor, tots teníem pèls de gallina.»

Una altra expressió popular canviada barroerament i on el mot *pèls* ha substituït el que li era propi, és a dir, *pell*. El Fabra, que entra l'expressió *posar pell de gallina*, en fa aquesta descripció acurada: «Aspecte de la pell caracteritzat per l'erecció dels fol·licles pilosos a causa d'una impressió de fred, de por, d'emoció, etc.» Hauria calgut dir, per tant: «Amb aquella fredor, tots teníem pell de gallina.»

7. «Podríem posar com a exemple aquell dit castellà...»

Ací el manlleu és directe. El *dicho* ha estat traduït per *dit*, un mot que, encara que sigui correcte com a participi passat del verb *dir*, no ho és com a substantiu. El *dit*, que correspon al castellà *dedo*, no és un mot vàlid per a aquella frase, on hauria calgut parlar, en bon català, de *dita*, *adagi*, *refrany*, *proverbi*, etc.

8. «Per aquell tall de llum, van haver d'anar a fosques.»

Una frase on hom ha traduït del castellà, sense miraments, la locució *a oscuras*. La forma adverbial catalana no és gaire diferent, però vol un article darrere la preposició perquè l'expressió sigui correcta. Per tant: «Per aquell tall de llum van haver d'anar a les fosques.»

9. «Deixa estar l'americana; acabaràs trencant-me-la.»

Una americana, si no és de vidre, de pisa, de porcellana o d'alguna altra substància dura, no es pot trencar. Els teixits no es trenquen; en tot cas, s'estripen, s'esquincen, es fan trossos. Hauria calgut dir, doncs: «Deixa estar l'americana; acabaràs estripant-me-la»; o potser, simplement, «fent-me-la malbé».

10. «S'ha fet tot a tomba oberta.»

L'expressió castellana que ha servit de manlleu en aquesta frase —*a tumba abierta*— sembla que és usada sobretot en el món del ciclisme (vegeu el *Diccionario de uso del español*, de María Moliner) i significa «jugant-se la vida, precipitant-se», etc. S'hauria pogut dir, doncs, defugint a més una expressió un poc sinistra: «S'ha fet tot esbojarradament, d'una manera eixelebrada.»

Potser podríem acabar dient que el català que habitualment es parla o que sentim en alguns mitjans de comunicació és —fent servir vocabulari verdaguerià— poc *assortat*, i farcit de mots i frases que *forastegen*. ♦

